

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

IIT Kharagpur

**Lecture 17: Third person pronouns and nouns (m/n/f) in the plural:
Part 5**

CONCEPTS COVERED

- ❑ Introduction to the 6th and 7th cases for पुंलिङ्ग (pumliṅga – masculine) and नपुंसकलिङ्ग (napuṁsakaliṅga – neuter) words ending with अकार (akāra – letter 'a') and स्त्रीलिङ्ग (strīliṅga – feminine) words ending with आकार (ākāra – letter 'ā') and ईकार (īkāra – letter 'ī') in the बहुवचन (bahuvacana – plural) forms
- ❑ Practice of धातुरूप (dhāturūpa – verb conjugation)
- ❑ Building of vocabulary

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

**3rd Person Pronouns and Nouns in the Plural
(m[n] 'a' ending / f 'ā' & 'ī' endings) for the 3rd, 4th and 5th cases**

वचनम् ->
vacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्तिः - vibhaktiḥ

किम् – kim (m [n])

(ए)तद् – (e)tad (m [n])

जनक - janaka (m)

मित्र – mitra [n]

(f)

(f)

अम्बा – ambā (f)

सहोदरी – sahodarī (f)

तृतीया
tritīyā

कैः kaiḥ

(ए)तैः (e)taiḥ

जनकैः janakaiḥ

मित्रैः mitraiḥ

काभिः kābhiḥ

(ए)ताभिः (e)tābhiḥ

अम्बाभिः ambābhiḥ

सहोदरीभिः sahodarībhiḥ

चतुर्थी
caturthī

केभ्यः kebhyaḥ

(ए)तेभ्यः (e)tebhyaḥ

जनकेभ्यः janakebhyaḥ

मित्रेभ्यः mitrebhyaḥ

काभ्यः kābhyaḥ

(ए)ताभ्यः (e)tābhyaḥ

अम्बाभ्यः ambābhyaḥ

सहोदरीभ्यः sahodarībhyaḥ

पञ्चमी
pañcamī

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

**3rd Person Pronouns and Nouns in the Singular and Plural
(m[n] 'a' ending) till the 5th case**

वचनम् ->
vacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्तिः - vibhaktiḥ

किम्
(m [n])

(ए)तद्
(m [n])

जनक
(m)

मित्र
[n]

किम्
(f)

(ए)तद्
(f)

अम्बा
(f)

सहोदरी
(f)

प्रथमा
prathamā

के [कानि]
ke [kāni]

(ए)ते [(ए)तानि]
(e)te [(e)tāni]

जनकाः
janakāḥ

मित्राणि
mitrāṇi

काः
kāḥ

ताः/ एताः
tāḥ / etāḥ

अम्बाः
ambāḥ

सहोदर्यः
sahodaryāḥ

द्वितीया
dvitīyā

कान् [कानि]
kān [kāni]

(ए)तान् [(ए)तानि]
(e)tān [(e)tāni]

जनकान्
janakān

मित्राणि
mitrāṇi

काः
kāḥ

(ए)ताः
(e)tāḥ

अम्बाः
ambāḥ

सहोदरीः
sahodarīḥ

तृतीया
tritīyā

कैः
kaiḥ

(ए)तैः
(e)taiḥ

जनकैः
janakaiḥ

मित्रैः
mitraiḥ

काभिः
kābhiḥ

(ए)ताभिः
(e)tābhiḥ

अम्बाभिः
ambābhiḥ

सहोदरीभिः
sahodarībhiḥ

चतुर्थी
caturthī

केभ्यः
kebhyaḥ

(ए)तेभ्यः
(e)tebhyaḥ

जनकेभ्यः
janakebhyaḥ

मित्रेभ्यः
mitrebhyaḥ

काभ्यः
kābhyaḥ

(ए)ताभ्यः
(e)tābhyaḥ

अम्बाभ्यः
ambābhyaḥ

सहोदरीभ्यः
sahodarībhyaḥ

पञ्चमी
pañcamī

केभ्यः
kebhyaḥ

(ए)तेभ्यः
(e)tebhyaḥ

जनकेभ्यः
janakebhyaḥ

मित्रेभ्यः
mitrebhyaḥ

काभ्यः
kābhyaḥ

(ए)ताभ्यः
(e)tābhyaḥ

अम्बाभ्यः
ambābhyaḥ

सहोदरीभ्यः
sahodarībhyaḥ

षष्ठी
ṣaṣṭhī

सप्तमी
saptamī

(सम्बोधनम्)
(sambodhanam)

हे जनकाः
he janakāḥ

हे मित्राणि
he mitrāṇi

हे अम्बाः
he ambāḥ

हे सहोदर्यः
he sahodaryāḥ

अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

(m/n) कस्य - > केषाम् अस्ति ?
kasya -> keṣām asti ?

पुरुषस्य puruṣasya / षाणाम् ṣāṇām

नाम / नामानि अस्ति / सन्ति।
nāma / nāmāni asti / santi।

मार्ग mārḡa

(ए)तस्य विश्वविद्यालय viśvavidyālaya

नाम

(e)tasya क्रीडक kṛīḍaka

प्रसिद्धिः / यशः अस्ति।
prasiddhiḥ / yaśaḥ asti।

(ए)तेषाम्

(e)teṣām मित्र mitra

नगर nagara

राष्ट्र rāṣṭra

गृहं / गृहाणि सुन्दरम् / अस्ति / सन्ति।
gṛham / gṛhāṇi sundaram / asti / santi।

fame
सुन्दराणि

(f)

कस्याः -> कासाम् अस्ति ?
kasyāḥ -> kāsām asti ?

गायिकायाः gāyikāyāḥ / नाम् nām

भार्या bhāryā (wife)

नाम / नामानि अस्ति / सन्ति।
nāma / nāmāni asti / santi।

(ए)तस्याः कविता kavitā (poem)

(e)tasyaḥ आयुर्वेद्यशाला āyurvedyāśālā

प्रसिद्धिः / यशः अस्ति।
prasiddhiḥ / yaśaḥ asti।

(ए)तासाम्

(e)tāsām सहोदर्याः sahodaryāḥ / णाम् ṇām

नगरी nagarī

पुरी purī

गृहं / गृहाणि सुन्दरम् / अस्ति / सन्ति।
gṛhaṁ / grhāṇi sundaram / asti / santi।

उद्यानानि

सुन्दराणि

(m/n) कस्य kasya - > केषाम् keṣām

(f) कस्याः kasyāḥ -> कासाम् kāsām

जनक स्य janaka / कानाम्

साधक sādhaḥ

कृते सर्वं कर्तुं शक्नोमि।
kr̥te sarvaṁ kār̥tuṁ śaknōmi|

6th

(ए)तस्य (e)tasya

चरित्र caritra

(ए)तेषाम् (e)teṣām

पात्र pātra

सर्वं सम्भवम् अस्ति।
sarvaṁ sambhavam asti|

possible

गवेषिका याः gaveṣikā / नाम्

(ए)तस्याः (e)tasyāḥ

संस्कृतप्रिया saṁskṛtapriyā

किमपि असम्भवं नास्ति।
kimapi asaṁbhavaṁ nāsti|

impossible

(ए)तासाम् (e)tāsām

युवती

याः yuvatī तीनाम्

बुद्धिमती buddhimatī

(m/n)

कुत्र / कस्मिन् -> केषु अस्ति ?
kutra / kasmin -> keṣu asti ?

पुरुषे puruṣe / षेषु ṣeṣu

क्रीडक kṛīḍaka

बहु सद्गुणाः सन्ति।
bāhu sadguṇāḥ santi।

good qualities

shortcomings

(ए)तस्मिन् महाविद्यालय mahāvidyālaya

(e)tasmin देश deśa

केचित् दुर्गुणाः काश्चित् न्यूनताः अपि / न सन्ति।
Kecit durguṇāḥ kāścit nyūnatāḥ api / na santi।

(ए)तेषु

(e)teṣu मित्र mitra

कार्य kārya

राष्ट्र rāṣṭra

bad qualities
(adj) (f)
महान् स्नेहः महती प्रीतिः च अस्ति।
mahān snehah mahatī prītiḥ ca asti।
affection

५) कुत्र / कस्याम् -> कासु अस्ति ?
kutra / kasyām -> kāsū asti ?

गायिकायाम् gāyikāyām / सु su

भार्या bhāryā (wife)

बहु सद्गुणाः सन्ति।
bahu sadguṇāḥ santi।

(ए)तस्याम् आयुर्वेदशाला āyurvedaśālā

(e)tasyām

(ए)तासु

(e)tāsu सहोदर्याम् sahodaryām/ रीषु rīṣu

नगरी nagarī

पुरी purī

महान् स्नेहः महती प्रीतिः च अस्ति।
mahān snehaḥ mahatī prītiḥ ca asti।

(m/n) कस्मिन् kasmin -> केषु keṣu

(f) कस्याम् kasyām -> कासु kāsu

जनक janaka / पु

आश्रम āśrama

क्षमा अस्ति।

kṣamā asti।

चरित्र caritra

नगर nagara

नगरेषु

for forgiveness

अम्बा याम् ambā / सु

कोल्काता kolkātā

युवती याम् yuvatī / पु

नगरी nagarī

नगरीषु

whole day

go on

आदिनं कार्यक्रमः प्रचलन्ति।

ādinam kāryakramāḥ pracalanti।

programmes

पुनःस्मरणम् punaḥsmaraṇam – Revision

**3rd Person Pronouns and Nouns in the Plural
(m[n] ‘a’ ending / f ‘ā’ & ‘ī’ endings)**

वचनम् ->
vacanam

बहुवचनम्
bahuvacanam

विभक्तिः - vibhaktiḥ

	किम् (m [n])	(ए)तद् (m [n])	जनक (m)	मित्र [n]	किम् (f)	(ए)तद् (f)	अम्बा (f)	सहोदरी (f)
प्रथमा prathamā	के [कानि] ke [kāni]	(ए)ते [(ए)तानि] (e)te [(e)tāni]	जनकाः janakāḥ	मित्राणि mitrāṇi	काः kāḥ	ताः/ एताः tāḥ / etāḥ	अम्बाः ambāḥ	सहोदर्यः sahodaryāḥ
द्वितीया dvitīyā	कान् [कानि] kān [kāni]	(ए)तान् [(ए)तानि] (e)tān [(e)tāni]	जनकान् janakān	मित्राणि mitrāṇi	काः kāḥ	(ए)ताः (e)tāḥ	अम्बाः ambāḥ	सहोदरीः sahodarīḥ
तृतीया tritīyā	कैः kaiḥ	(ए)तैः (e)taiḥ	जनकैः janakaiḥ	मित्रैः mitraiḥ	काभिः kābhiḥ	(ए)ताभिः (e)tābhiḥ	अम्बाभिः ambābhiḥ	सहोदरीभिः sahodarībhiḥ
चतुर्थी caturthī	केभ्यः kebhyaḥ	(ए)तेभ्यः (e)tebhyaḥ	जनकेभ्यः janakebhyaḥ	मित्रेभ्यः mitrebhyaḥ	काभ्यः kābhyaḥ	(ए)ताभ्यः (e)tābhyaḥ	अम्बाभ्यः ambābhyaḥ	सहोदरीभ्यः sahodarībhyaḥ
पञ्चमी pañcamī	केभ्यः kebhyaḥ	(ए)तेभ्यः (e)tebhyaḥ	जनकेभ्यः janakebhyaḥ	मित्रेभ्यः mitrebhyaḥ	काभ्यः kābhyaḥ	(ए)ताभ्यः (e)tābhyaḥ	अम्बाभ्यः ambābhyaḥ	सहोदरीभ्यः sahodarībhyaḥ
षष्ठी ṣaṣṭhī	केषाम् keṣām	(ए)तेषाम् (e)teṣām	जनकानाम् janakānām	मित्राणाम् mitrāṇām	कासाम् kāśām	(ए)तासाम् (e)tāśām	अम्बानाम् ambānām	सहोदरीणाम् sahodarīṇām
सप्तमी saptamī	केषु keṣu	(ए)तेषु (e)teṣu	जनकेषु janakeṣu	मित्रेषु mitreṣu	कासु kāsu	(ए)तासु (e)tāsu	अम्बासु ambāsu	सहोदरीषु sahodarīṣu
(सम्बोधनम्) (sambodhanam)			हे जनकाः he janakāḥ	हे मित्राणि he mitrāṇi			हे अम्बाः he ambāḥ	हे सहोदर्यः he sahodaryāḥ

गीताश्लोकः gītāślokaḥ

✓ ✓ 6th P
तेषां सततयुक्तानां भजतां प्रीतिपूर्वकम्।
teṣāṁ satatayuktānāṁ bhajatāṁ prītipūrvakam |

ददामि बुद्धियोगं तं येन मामुपयान्ति ते ॥१०॥१०॥
dadāmi buddhiyogaṁ taṁ yena māmupayānti te ||10||10||

To these who are thus in a constant union with Me, and adore Me with an intense delight of love,
I give the Yoga of understanding by which they come to me.

For Deep Reflections

Those are spiritual things to reflect upon yourself, life, the world around you and see things the other way. I thought it was quite appropriate.

Conclusion

Sunita Williams

American Astronaut of Indian Origin

(19th September 1965)

References

- ❑ Narendra. (1997). *Functional Sanskrit: its communicative aspect*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.
- ❑ Narendra. (2003). *Speak Sanskrit: the easy way*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.
- ❑ Roy, A. (Ed.). (1977). *The Message of the Gita: As Interpreted by Sri Aurobindo*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram Trust.

शुभं भूयात् ते सदा
śubhaṁ bhūyāt te sadā

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

